

DUTOR CHOLG’USI IJROCHISINING KASBIY FAZILATLARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI

Muallif: Mavjuda Nazarova ¹

Affilyatsiya: Xalqaro Nordik universiteti “Musika ta’limi va san’at” magistratura mutaxassisligi magistranti ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14469585>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o‘zbek xalqining dutor cholg‘usi ijrochilarining kasbiy fazillarini takomillashtirishning ilmiy nazariy jihatlarini hususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: dutor, cholg‘u, ijrochi, fazilat, kasbiy, muammo, takomillashtirish, tamoyil, pedagogika, musiqa ta’limi.

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchisining dutorda cholg‘u ijrochiligini takomillashtirish musiqa pedagogikasi fanining barcha sohalarini uchun musiqa va san‘at ta’limi uchun ham alohida ahamiyatga ega. Cholg‘u ijrochisining dunyoqarashi, kasbiy va pedagogik g‘oyalari va tamoyillari uning yetakchiligini belgilaydi. Bo‘lajak o‘qituvchi – shaxsining dunyoqarash ongining yadrosi bag‘rikenglik bo‘lishi kerak, bu musiqa o‘qituvchisi va talaba o‘rtasida o‘zaro tushunishni o‘rnatish uchun zarur shart sifatida qaraladi.

“Bag‘rikenglik – o‘qituvchining har kimga nisbatan bag‘rikengligini ifoda etuvchi tuyg‘u. Bu tuyg‘u “boshqasi” tomonidan “boshqacha” namoyon bo‘lishi va birinchi navbatda uning dunyoqarashi, e‘tiqodi, yo‘nalishini belgilab berishi mumkin. Musiqaning axloqiy funksiyasi dunyoqarash bilan chambarchas bog‘liq. An’anaviy nuqtai nazardan musiqa, milliy cholg‘u, milliy cholg‘uda ijrochilik, uning qadriyatlarini insonga ta’sir qiladi, uni axloqiy jihatdan tarbiyalaydi. Musiqaga xos bo‘lgan “infeksiya va taklif” mexanizmlari tufayli, musiqa haqiqatan ham odamga, uning ma’naviy dunyosiga bevosita ta’sir qiladi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarbiyaviy ta’siri ham bo‘lishi mumkin. Dutor milliy cholg‘usida ijro etilgan kuy, ohang yoki musiqa insonning axloqiy fazilatlarini inson qalbiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri o‘tkaza olishi ham mumkin. Bunda talabalar shu mavzudagi asarlarni ko‘proq o‘rganishlari, ijro etishlari va o‘z ustilarida muntazam ishlashlarini talab etadi. Qachonki, toza, sifatli, yoqimli ijro odamlarni axloqiy jihatdan yaxshiroq qilishga undaydi. Qachonki, u milliy ohang koloritlari bilan sug‘orilgan bo‘lsa. Ularni madaniy ongi va tafakkurini rivojlantiradi, madaniylashtirishga ko‘maklashadi, inson hissiy moyillikdan ko‘ra aql kuchi bilan ko‘proq boshqariladi, yovuzlikka qarshi kurashda uning aqliy kuchlari jahldor bo‘ladi va shu bilan u o‘zini bizdan yashiringan eng yuqori maqsadga erishishga undaydi.

Dutor cholg‘u ijrochiligining axloqiy funksiyasi yonida (“kasbiy” va estetik “go‘zallik” qiymati turadi. Estetik va axloqiy nisbatlarga qarashda ikkita tendensiya ma’lum.

Birinchi, qadimgi falsafadan kelib chiqqan holda, go'zal va axloqiy birlikni, musiqa va san'atning axloqiy ta'sir qilish majburiyatlarini talab qildi. Ikkinchi, XIX-XX-asrlar san'atiga xos bo'lib, endi bu tushunchalar ba'zan ularni qarama-qarshi qo'yadi va chiroyli tashqi shakl shafqatsiz ichki mohiyatni o'z ichiga olishi mumkin.

Dutor cholg'usi vositasida ijrochilik an'alarini rivojlantirishda musiqa estetik vazifasi uyg'unlik, uchta qiymat tomonining: mazmun, shakl, ifoda vositalarining birligini kuzatish mumkin. Ijrochining musiqiy-majoziy aks ettirishining mohiyati va o'ziga xos xususiyatlarini eng yetarli darajada bilish faqat musiqiy estetika bilan ta'minlanishi mumkin.

Musiqa boshqa muhim funksiyalari qatorida san'atning asosiy qiymati go'zallik haqida o'ylashda bo'lgani uchun, bu yerdan tarbiyada musiqiy va estetik zavq vazifasini e'tiborsiz qoldirmaslik kerak. Shuning uchun musiqiy san'atni insonning ijtimoiy-ma'naviy voqelikni yaxlit (hissiy – intellektual) bilishi deb ta'riflash mumkin. XX asr ta'lim integratsiyasini rivojlantirish jarayoni, bizning nuqtai nazarimizdan, ikkita vektorga yo'naltirilgan: vertikal va gorizont. Bunday tizim tarkibiy qismlari o'rtasida bog'lovchi funktsiyani bajaradi va shu bilan uning butunligi, barqarorligini, uning tizimli va dinamikasini aniqlaydi, vertikal vektorni anglatadi. Musiqa pedagogika ta'limining yagona tizimida o'quv jarayoni va uning natijalarini ta'minlaydigan muhim tizimlashtiruvchi omil uning uzluksizligidir. Uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish tajribasi va istiqbollari ko'rib chiqishga bag'ishlangan mintaqaviy ta'lim siyosatini amalga oshirish jarayonida ta'limning haqiqiy uzluksizligi va uzluksizligini ta'minlaydigan bir qator yo'nalishlar ishlab chiqilganligi aytilgan. Mazkur ta'limning barcha darajalari mavjudligini va fuqarolarning ularni olish huquqining amalga tengligini ta'minlash, "maktabdan tashqari ta'lim" muammosini bartaraf etish, ta'lim muassasalarining yangi tashkiliy shakllarini yaratish, ko'p bosqichli ta'lim tuzilmalarini birlashtirish, ta'lim dasturlarining uzluksizligi va izchilligi, mutaxassislarni ko'p bosqichli tayyorlash va boshqalarni nazarda tutadi.

Musiqiy ta'lim tizimining bugungi kundagi holati va rivojlanish yo'nalishini tahlil qilish bo'lajak musiqa o'qituvchilarini o'qitish va tarbiyalashda bir qator muammolarni hal etishni shakllantirishning dolzarbligini ko'rsatadi. Uni hal qilishning ustuvor yo'nalishlaridan biri – uzluksiz ta'limning me'yoriy-huquqiy asoslari va ilmiy-uslubiy bazasini mustahkamlash, cholg'u ijrochiligi ta'limi sohasidagi idoralararo muvofiqlashtirishni mustahkamlash, ta'lim faoliyatini samarali monitoring qilish, ushbu masala bo'yicha loyihalar va tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlashdir. Ya'ni, uzluksiz ta'lim jarayonida yaxlitlik muammolarini hal qilishga qaratilgan tizimni shakllantiruvchi omillardir.

Uzluksiz ta'lim o'quv jarayonining bir tarkibiy qismidan boshqasiga bog'liqligidir. Uzluksizlik, ko'rib chiqilayotgan komponentlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir har ikki tomonga yo'naltirilgan universal aloqa shaklidir. Ta'lim tizimining turli bosqichlari o'rtasidagi munosabatini ta'minlovchi omil sifatida uzluksizlik nuqtai nazarni ko'zdan qochirmaslik kerak. Cholg'u ijrochiligida albatta uzluksizlik jarayoni bo'lishi shart.

Bo'lajak musiqa o'qituvchisining bosqichma-bosqich o'quv dasturlarini o'zlashtirishdagi tayyorgarligi bosqichlari o'rtasidagi bog'liqlikni ta'minlaydigan asos sifatida talqin etiladi. Oliy ta'lim muassasalari musiqa ta'limi yo'nalishida dutor cholg'u ijrochiligida kasbiy bilim va ko'nikmalarga asoslanib, ushbu bilim va ko'nikmalarni

amaliy faoliyatda yanada takomillashtirish uchun asos yaratadi. Shuning uchun uzluksizlik pedagogik jarayonning uzluksizligi va yaxlitligini ta'minlash zarurati o'rtasidagi ziddiyatni bartaraf etishga qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Panjiyev Q.B. O'zbek xalq musiqa ijodi. O'quv qo'llanma. T.: 2022, 274 B.

Isayeva N. "Cholg'u ijrochiligi"(Dutor). O'quv qo'llanma. Toshkent 2023. 140 b.

